

PM KULTURMILJÖ

UPPDRAG Natur- och kulturmiljö Rimbo	UPPDRAGSLEDARE Per Berglund	DATUM 2015-05-11
UPPDRAGSNUMMER 1150972000	UPPRÄTTAD AV Clas Ternström	

Inledning

Inför planerad exploatering inom fastigheten Rimbo-Tomta 7:1, Rimbo socken, Norrtälje kommun, utförde Sweco Environment AB på uppdrag av Credentia AB en besiktning av platsen med syfte att bedöma de kulturhistoriska förutsättningarna. Besiktningen ska utgöra underlag för beslut om Credentia AB och Roslagsbostäder AB ska gå vidare med markanvisningsavtal.

Fälтарbetet utfördes av Clas Ternström 2015-04-29 och hade föregåtts av översiktliga kart- och arkivstudier. Vid fälтарbetet besiktades de kända lämningarna inom området, samt att hela området avsöktes för att lokalisera eventuella nyfynd. Föreliggande PM är ett kulturhistoriskt planeringsunderlag och ska inte förväxlas med en arkeologisk utredning som kräver ett särskilt beslut av Länsstyrelsen.

Områdesbeskrivning

Rimbo socken ligger väster om Norrtälje vid sjöarna Synningen och Långsjön. Socken utgör en skogsbygd med många sjöar men har viss odlad slättbygd kring samhället Rimbo. Fastigheten är belägen i norra utkanten av Rimbo samhälle. Området är, bortsett från en liten del i norr, beväxt med skog. Skogen är blandad i såväl trädslag som ålder. Den domineras dock av barrträd och ett stort antal träd har avsevärd ålder. Jordmånen utgörs av stenbunden moränmark, ställvis blockrik, och vissa mindre partier är sank. Områdets östra begränsning utgörs av en gammal banvall som idag är gång- och cykelväg. Höjden över havet ligger på ca 25 meter. Området är rikligt nyttjat för friluftsliv och genomkorsas av ett stort antal väl upptrampade stigar. Vid besiktningstillfället var flera förskoleklasser på utflykt i området och på flera platser fanns orienteringskontroller uppsatta.

Historik och fornlämningar

Rimbo samhälle växte fram som järnvägsort under 1800-talets andra hälft. Ortens framväxt kan tydligt ses i det historiska kartmaterialet. Socken är dock belagd i de skriftliga källorna från 1300-talet och Rimbo kyrka är från 1400-talet. Namnet Rimbo har tolkats med betydelsen bygden som tillhör de som bor vid borgen, vilket skulle åsyfta socknens två fornborgar.

Trakterna har dock befolkats långt tidigare. Rikligt med lämningar finns från framförallt järnålder, men även från bronsålder. Järnålderslämningarna domineras av gravar, gravfält, skärvtenshögar och de ovan nämnda fornborgarna. Ett stort område väster om det aktuella arbetsområdet är synnerligen rikt på lämningar från järnålder. Vid kyrkan finns även tre runstenar, varav en flyttades år 2004 till en plats något väster om kyrkan.

Inom området finns följande fornlämningar registrerade:

Rimbo 96:1

Stensättning, rund 8 m diam och 0,4 m h. Fyllning, svagt övermossad av 0,3-0,5 m st stenar. Mittblock, 2,2x1,2 m och 0,65 m h över fyllningen. Kantkedja, 0,1-0,4 m h av 0,4-1 m l stenar. Beväxt med 1 björk, 1 asp, 3 unggranar samt rönn-, asp- och ektelningar. 5 m Ö om 1 är:

Rimbo 96:2

Stensättning, rund, 4,5 m diam och 0,2 m h. Fyllning, till större delen övermossad med ingående torvtäcke, av 0,1-0,3 m st stenar. Mittsten, 1,2 m st och 0,1 m h över fyllningen. Beväxt med 1 enbuske och några lövtelningar. 2-25 m SSÖ om nr 2 är ca 5 oregelbundna stensamlingar, belägna invid större block. Bör kontrollundersökas vid behov.

Rimbo 207:1

Stensättning, närmast rund, 7 m diam och 0,3 m h. Fyllning ojämn och starkt övermossad, av 0,3-0,6 m st stenar. Mittblock, 1,5 m st och 0,55 m h. Antydning till avsatt kant runt om. I N kanten är en grop, 1,5 m diam och 0,4 m dj. Beväxt med ett 10-tal täta granar.

Skyddade miljöer

Vissa områden av stort värde för kulturmiljövård är utpekade som riksintressen enligt 3 kapitlet 6 § Miljöbalken. Miljöbalken innehåller bestämmelser om hur avvägningen mellan olika önskemål om att använda mark- och vatten ska ske. Riksintressena skall skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada miljön och de värden som miljön består av. Begreppet riksintresse understryker att all planläggning ska ske under hänsynstagande till viktiga intressen som är gemensamma för hela landet. Det övergripande målet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling. Riksintressen för kulturmiljövård redovisar kulturmiljöer på läns- och nationellt perspektiv.

Det nu aktuella områdets norra gräns tangerar Riksintresse för kulturmiljövården AB 85, Skedviken, Fasterna och Rimbo socknar. Området beskrivs som följer:

Motivering: Slättbygd kring en större sjö, där odlings- och bebyggelsestruktur med byar, sätesgårdar och bruk, samt sockenbildningen kan följas alltsedan brons- och järnåldern. Fornlämningsmiljö, Bruksmiljö).

Uttryck för riksintresset: Det vidsträckta odlingslandskapet med äldre vägsystem, byar och gårdar. Den efter en sockensammanslagning tillkomna Fasterna kyrka från 1806, där delar av den medeltida Esterna kyrkas murverk ingår, samt grunden till Fasta medeltidskyrka, som samtidigt avskaffades. Inom området ligger dessutom Rimbo medeltida kyrka. Mörby slottsruin med ursprung som medeltida sätesgård. Ekebyholms slott, med 1700-talsprägel, och Rånäs säteri som vid 1700-talets slut omvandlades till bruk, med bruksgata, bostadshus av olika slag, ekonomibyggnader, brukskontor och lämningar av produktionsanläggningarna samt bruksherrgården från mitten av 1800-talet. Rånäs kapell från 1908. Det av storgodsdriften präglade landskapet. Välbevarade bymiljöer och gårdar som Ubby, Alby, Mjölsta, Svärlinge, Granby och Råby.

Resultat

Det historiska kartmaterialet visar att området utgjort utmark och skog från 1700-tal och framåt. Vid fältbesiktningen kunde konstateras att de inom området belägna lämningarna var välbevarade och dess läge i terrängen och beskrivningar var korrekta (foto 1 och 2). Inga ytterligare fornlämningar påträffades. I områdets nordvästra del finns en husgrund i betong (foto 3). Huset finns med på ekonomiska kartan från år 1952, men inte på Häradskartan från år 1901-06. Det talar för att husgrunden är av ringa ålder och inte utgör fornlämning. I anslutning till stensättningarna RAÅ Rimbo 96:1 och 2 och de öster om området belägna dito 204:1 och 208:1 noterades en mängd stenansamlingar, mer eller mindre övertorvade. Det är inte osannolikt att dessa kan utgöra rester av gravar och att de ovan nämnda stensättningarna tillsammans utgjort ett gravfält, vilket klövs när järnvägen byggdes vid 1800-talets andra hälft.



Foto 1 och 2. Till höger stensättningen Rimbo 207:1 och till vänster stensättningen 96:1.

Vid fältbesiktningen kunde inga spår av odling, så som till exempel röjningsrösen, med säkerhet fastställas. I områdets norra del finns en del diken, men dess funktion är oklar. De kan ha med skogsbruk att göra. På ekonomiska kartan från år 1952 finns ingen odlingsmark karterad invid huset, utan då som nu ligger odlingsmarken norr om arbetsområdet. I norra delen finns dock ett par områden som är påtagligt stenfria. Dessa kan utgöra bra boplatslägen.



Foto 3. Husgrund i betong belägen i områdets norra del.

Lagstiftning och process

Skyddet av fornlämningar regleras av Kulturmiljölagen (SFS 1988:950). Vad gäller ingrepp i fornlämning är 2 kapitlet § 11-13 de mest relevanta delarna. Om länsstyrelsen bedömer att det utifrån områdets fornlämningsbild inte kan uteslutas att det finns ytterligare fornlämningar kan man kräva att en arkeologisk utredning görs. Om utredningen visar att det finns fornlämningar inom ett planerat exploateringsområde får länsstyrelsen enligt Kulturmiljölagen lämna tillstånd till att ta bort fornlämning om de medför hinder som inte står i rimligt förhållande till deras betydelse. Som villkor för att få ta bort en fornlämning får länsstyrelsen ställa krav på en arkeologisk undersökning för att dokumentera den.

Om fornlämningar påträffas vid en utredning kan det fortfarande vara oklart vad de har för utbredning, karaktär och datering. För ett ge besked om detta och för att utgöra underlag för vidare handläggning kan länsstyrelsen då kräva en arkeologisk förundersökning. Förundersökningen är mer koncentrerad och noggrann än utredningen och styrd av mer precisa frågeställningar från länsstyrelsen. Förundersökningens resultat utgör även underlag för en kostnadsberäkning för en eventuell arkeologisk undersökning. Samtliga steg i processen, arkeologisk utredning, arkeologisk förundersökning och arkeologisk undersökning, bekostas av exploatören och varje steg kräver beslut av länsstyrelsen. De arkeologiska uppdragen utförs av någon av de olika arkeologiska aktörer som finns på marknaden.

Bedömning

Efter utfört arbete kan konstateras att potentialen för fornlämningsförekomst bedöms som god i den norra delen av området. Här finns registrerade fornlämningar och sannolikt även fornlämning dold under mark. Lämningarna bedöms vara för området typiska och speglar ett järnålderslandskap. Fornlämningarna bör förundersökas och en arkeologisk utredning bör utföras. Arkeologiska undersökningar i områdets närhet har visat på stor potential av fornlämningar under senare år. Beträffande riksintresset AB 85 görs bedömningen att en exploatering av området inte påtagligt skulle skada detta. De värdekärnor som motiverar riksintresset kommer att bevaras och kunna upplevas även efter en eventuell exploatering.

Slutgiltig bedömning om behov av arkeologiska åtgärder gör Länsstyrelsen i Stockholms län, vilka även fattar beslut i ärendet. Ansökan om tillstånd enligt Kulturmiljölagen (SFS 1988:950) ställs till Länsstyrelsen i Stockholms län.

Referenser

Tryckta

Andersson, K. 2015. *En stensättning från förromersk järnålder i Midsjö. Arkeologisk undersökning, fornlämning RAÄ Rimbo 79:1, Norrtälje kommun, Uppland. Arkeologistik AB Rapport 2015:3*
 Ros, J. 2008. *Rimbo-Tomta 7:1, Arkeologisk förundersökning. Rimbo socken, Norrtälje kommun, Stockholms län, Uppland. SAU Rapport 2008:3.*

Internet

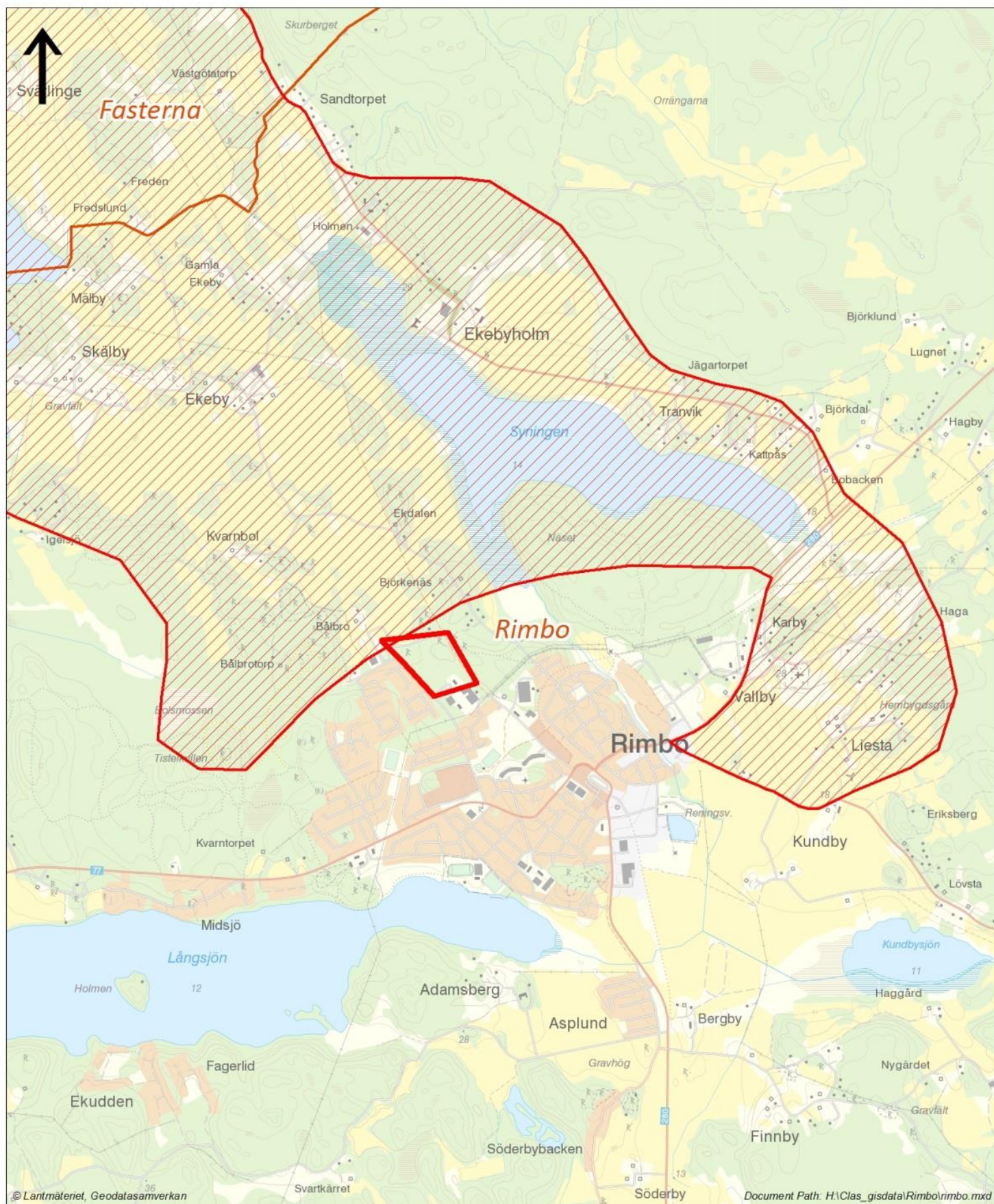
<http://www.norrtalje.se>
<http://www.fmis.raa.se>
<http://www.raa.se>
<http://www.lantmateriet.se>
<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm>
<http://www.svar.se>

Lantmäteriakter

Ekonomiska kartans blad 11I5i Rimbo, 1952
 Häradseconomiska kartans blad Rånäs, 1901-06
 Häradseconomiska kartans blad Rimbo, 1901-06
 Generalstabskartans blad Uppsala, 1867
 Generalstabskartans blad Norrtälje, 1879
 01-RIM-10, Skatlläggning, 1720
 01-RIM-153, Laga skifte, 1922

Bilagor

Två översiktskartor och två detaljkartor.



PM KULTURMILJÖ

Karta 1. Översikt med riksintresset AB 85 Skedviken

TECKENFÖRKLARING

- Sockengränser
- Arbetsområde
- Riksintresse kulturmiljövård

SWECO 

< ADRESS >
Växel: 08-695 60 00 Fax: 08-695 60 10

UPPDRAGSANSVARIG	KONSTR		
Per Berglund	Clas Ternström		
ORT	DATUM		
Rimbo	2015-04-30		
SKALA	FORMAT	REV	
1:30 000	A4		
			



PM KULTURMILJÖ

Karta 2. Översikt med standlinjen ca år 1000 f Kr

TECKENFÖRKLARING

- Vatten ca år 1000 f Kr
- Sockengränser
- Arbetsområde

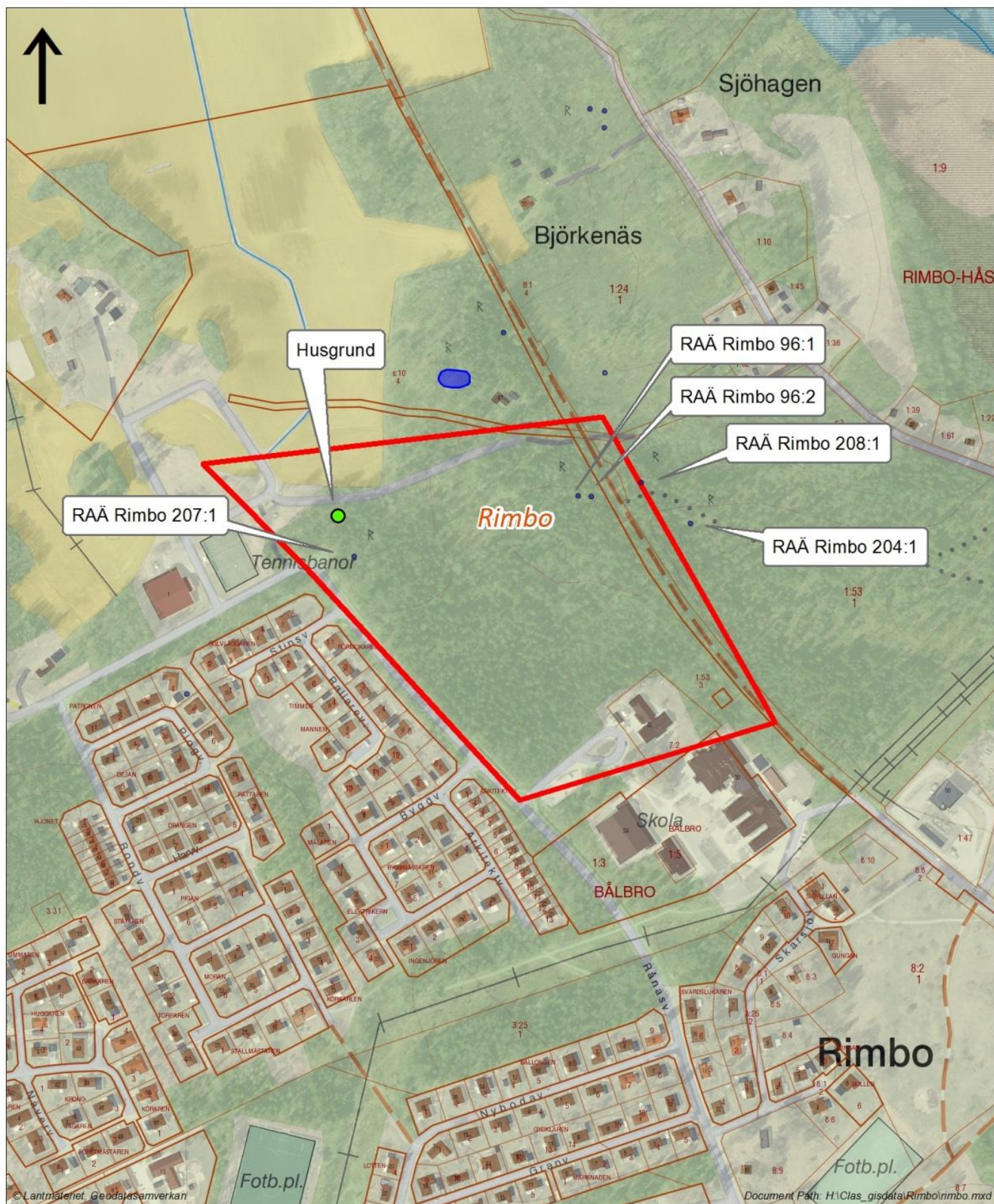
SWECO

< ADRESS >

Växel: 08-695 60 00 Fax: 08-695 60 10

UPPDRAGSANSVARIG	KONSTR	
Per Berglund	Clas Ternström	
ORT	DATUM	
Rimbo	2015-04-30	
SKALA	FORMAT	REV
1:30 000	A4	

0 200 400 600 800 1 000 m



PM KULTURMILJÖ

Karta 3. Detaljkarta med forn- och kulturlämningar

TECKENFÖRKLARING

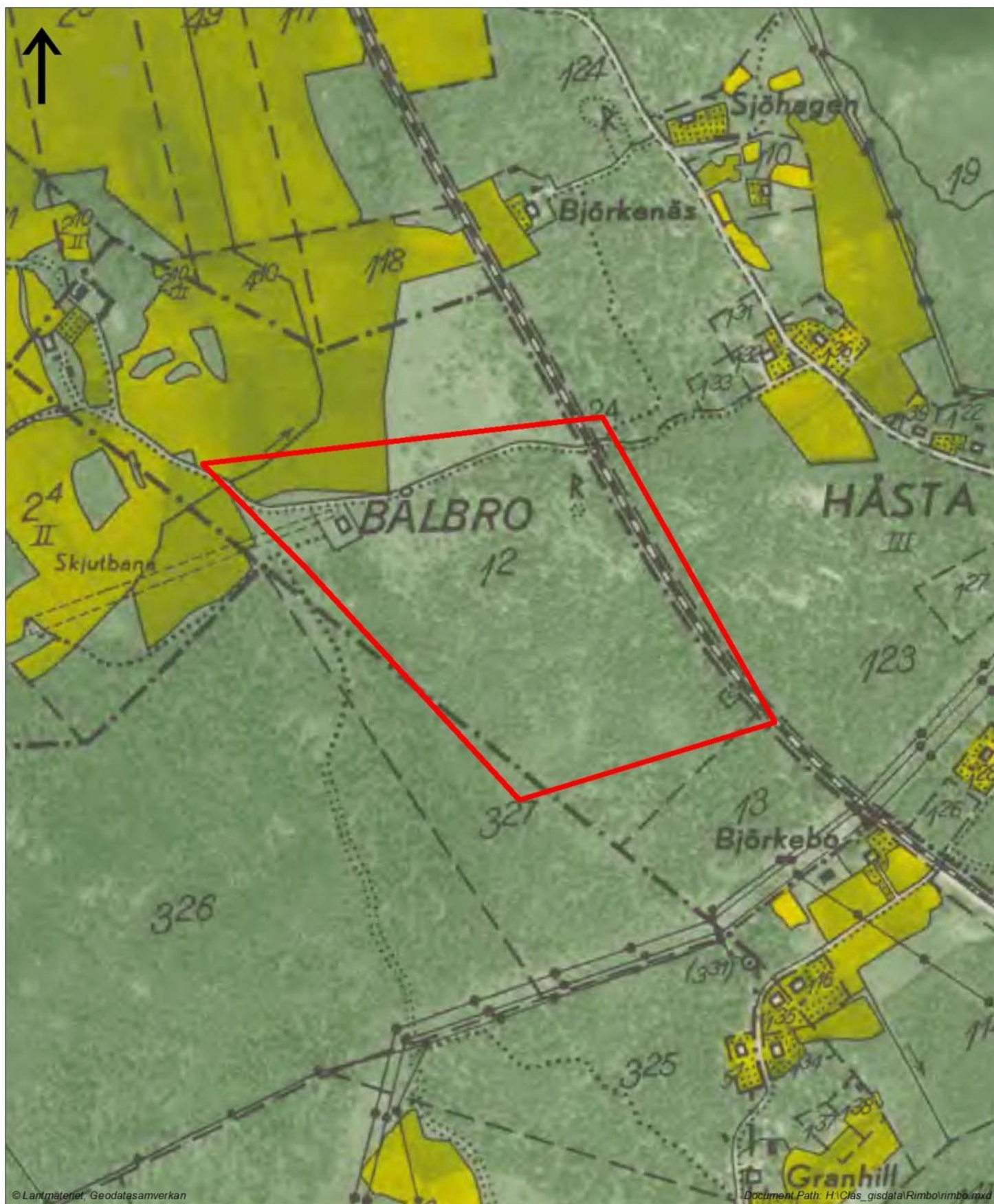
- Sockengränser
- Arbetsområde

SWECO 

< ADRESS >

Växel: 08-695 60 00 Fax: 08-695 60 10

UPPDRAGSANSVARIG Per Berglund	KONSTR Clas Ternström	
ORT Rimbo	DATUM 2015-04-30	
SKALA 1:5 000	FORMAT A4	REV
		



PM KULTURMILJÖ

Karta 4. Detaljkarta ut ekonomiska kartan från år 1952

TECKENFÖRKLARING

Arbetsområde

SWECO 

< ADRESS >

Växel: 08-695 60 00 Fax: 08-695 60 10

UPPDRAGSANSVARIG Per Berglund	KONSTR Clas Ternström
----------------------------------	--------------------------

ORT Rimbo	DATUM 2015-04-30
--------------	---------------------

SKALA 1:5 000	FORMAT A4	REV
------------------	--------------	-----

0 30 60 90 120 150 m